

Tapaus Gazprom City / Ohta-keskus

Maankäytön säätelyä ja kansalaisyhteiskuntaa

Pietarissa

HALYAS14 Essee

Kevät 2013

Joona Packalén

YPAT

Opn: 89862

JOHDANTO

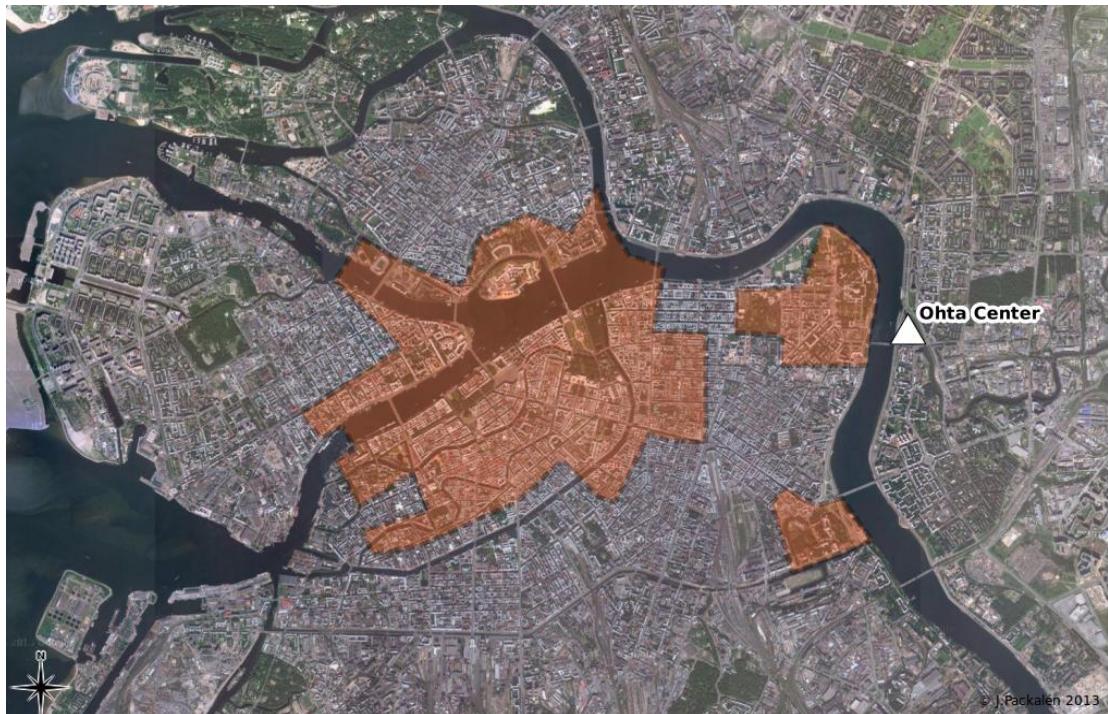
Tämän työn tarkoituksesta on kuvata ja analysoida lyhyesti niitä elementtejä, jotka vai-
kuttivat venäläiseen suurhankkeeseen Gazprom Cityyn (myöhemmin Ohta-keskus) ja
toisaalta nostaa esiin kansalaisvaikuttamisen käytännön mahdollisuksia esimerkkita-
pauksen tasolla. Myösken tilannekuva esimerkin kautta antaa mahdollisuuden ottaa etäi-
syyttä suomalaiseen suunnittelujärjestelmään.

Työn alussa käsitellään hanketta lähtökohdiltaan, jonka jälkeen keskitytään hankkeen
laillisiin näkökulmiin ja sen saamaan kritiikkiin. Nämä tarkastelut tehdään pääosin pai-
kallisen median sähköisten artikkeleiden kautta. Ajallisesti tarkastelu sijoittuu maalis-
kuusta 2006 vuoden 2010 loppuun.

LÄHTÖKOHDAT

Hankkeen lähtökohtana oli energiayhtiö Gazpromin päätös siirtää yrityksen pääkonttori
Moskovasta Pietariin. Hanke alkoi virallisesti Gazpromin tytäryhtiön Sibneftin hank-
keena maaliskuussa 2006. Gazprom on Venäjän valtion enemmistö-omistama öljy-ja
kaasualan yritys, joka työllistää 393 000 henkeä ja jonka liikevaihto oli 123 miljardia
euroa 2010(Gazprom 2011).

Sijaintipaikaksi uudelle konttorirakennukselle valittiin Ohta- ja Nevajokien yhtymäkoh-
tia, Smolnan katedraalia ja Pietarin kaupungintaloa vastapäätä. Alue sijaitsee varsin
keskeisellä paikalla Pietarin keskustassa. Alueella sijaitsi myös suomalaisen SRV-
yhteisprojekti venäläisen partnerin kanssa, mutta Pietarin Ohta-joen rannan huipputontti
siirtyi SRV:ltä venäläisyhtiö Gazpromille(Autio 2008).

KUVA 1. Ohta-keskuksen sijainti ja Pietarin historiallinen keskusta(punaisella)

Kesäkuussa 2006 Pietarin kuvernöörin Valentina Matvienko ja Gazpromin toimitusjohtaja Alexei Miller ilmoittavat että alueen käytöstä järjestetään kansainvälinen arkkitehtikilpailu (Myers 2006) johon osallistuvat;

- Daniel Libeskind (USA):
- Jean Nouvel (Ranska)
- Maximillian Fuksas (Italia)
- Tony Kettle, Paul Stellan, Colin Mozis, Gordon Hood, Philip Nikandrov (RMJM London Limited, Iso-Britannia)
- Jacques Herzog ja Pierre de Meuron (Sveitsi)

Gazprom tiedusteli asukkaiden mielipidettä eri vaihtoehtojen välillä kahdella mielipide-mittauksella, joista toinen suoritettiin hankkeen internetsivujen kautta ja toinen hankeen esittelytilaisuuksissa. Internet-kyselyyn osallistui 10 790 ihmistä ja toiseen kyselyyn 13169 henkeä. Virallisten tulosten perusteella RMJM London sai 24,6 prosenttia, Daniel Libeskind 23,4 prosenttia ja Jean Nouvel 15 prosenttia äänistä. Kyselyiden epäkohtana kuitenkin oli ettei niissä ollut vaihtoehto ”ei mikään”. (StB Vedomosti 2006). Näin jokainen vastaaja tavallaan siis kannatti kyselyn perusteella pilvenpiirtäjiä Pietariin.

Varsinaisen lopullisen päätöksen osallistujien välillä teki kuitenkin Gazpromin, Pietarin kaupungin ja ulkomaalaisten huippuarkkitehtien muodostama yksitoista henkinen raati. Kolme neljästi kansainvälisestä huippuarkkitehdista kuitenkin vetäytyi raadista (Norman Foster, Kisho Kurokawa ja Rafael Viñoly), koska näkivät pilvenpiirtäjien rakentaminen historiallisen keskustan välittömään läheisyyteen rikkovan alueen harmonia(Bennett 2006). Kuitenkin joulukuussa 2006 kansalaiskyselyn ja jäljelle jääneen raadin suosikin, RMJM Londonin kanssa solmittiin sopimus rakennuksen suunnittelusta.

HANKKEEN KUVAUS

KUVA 2. Ilmakuva hankealueen pohjoisosasta. Oikealla Ohta-joki ja vasemmalla Nevan pääuoma.

Ohta-keskuksen kokonaismaa-ala oli 66,5 hehtaari, josta vain 4,6 hehtaaria kuului huomiota herättäneelle pilvenpiirtäjähankkeelle. Koko hankkeen oli tarkoitus jakautua seuraavasti eri toiminnolle; 35 prosenttia julkisille palvelulle 49 prosenttia yritystoiminnalle ja loput 16 prosenttia Gazpromille ja sen tytäryritysten tiloihin(Ohta-Center, 2013)

Hanke jakautui maantieteellisen kolmeen alueeseen. Ensimmäinen alue, Ohta-joen rannassa oli tarkoitettu pilvenpiirtäjälle ja toimistorakennuksille. Alueelle oli myös tarkoitus tulla konferenssi- ja urheilukeskus. Toiselle alueella oli tarkoitus rakentaa modernin taiteen museo, teatteri ja konserttihalli. Kolmannelle alueella Neva- ja Ohta-jokienvälissä oli suunniteltu vapaa-ajan kompleksi uima-altaineen, luistelukenttineen ja kuntokeskuksineen. Joet reunoille oli tarkoitus rakentaa puistoja ja muilla julkisia ulkotiloja.(Ohta-Center 2013)

KUVA 3. Havainnekuva keskuksen sijaintipaikasta Neva-joen rannalla.

Alunperin koko hankkeen kustannukset, 60 miljardia ruplaa(1,5mrd€) oli tarkoitus rahoittaa kaupungin budjetista. Vertailun vuoksi; kaupungin vuotuinen kokonaisbudjetti oli tuolloin noin 220 miljardia ruplaa.(Vishnevski 2008) Kritiikistä johtuen lokakuussa 2007 esitettiin uusi rahoitusmalli, jonka perusteella kaupunki maksaisi 49 prosenttia rakennuskustannuksista (29,4 miljardia ruplaa) ja saisi vastineeksi 49 prosenttia rakennuksen kiinteistöyhtiöstä. Kaupungin kuvernööri Valentina Matvienko painotti myös että julkisin varoin rahoitettaihin vain ne osat jotka tulevat kansalaisten käyttöön eli konserttisali, teatteri, urheilukeskus ja modernin taiteen museo(Iter-Tass 2007). Marraskuussa 2008 uutisoitiin että myös Moskovan keskushallinto voisi antaa

rahoitusta Ohta-keskukselle. Lopulta joulukuussa 2008 kuitenkin Gazpromin johtaja Alexei Miller sanoi että Gazprom ottaa täyden vastuun rahoituksesta(Vishnevski 2008).

JULKINEN KESKUSTELU

Hanke kohtasi erityisesti kritiikkiä, kuten aiemmin mainittiin kansainvälisen arkkitehti-kilpailu raadin jäseniltä, mutta myös paikallisilta arkkitehdeiltä. Kritikki kohdistui erityisesti rakennuksen sijaintiin historiallisen keskustan välittömässä läheisyydessä. Myös istuva kulttuuriministeri Alexander Avdeev ja toisaalta liberaali-demokraattinen Jabloko-puolue ja kommunistinen puolue vastustivat hanketta. Näiden väitettiin toisaalta käyttävän aihetta vain poliittisena keppihevosena(Kommersant 2009).

Myös Unesco oli merkittävästi osassa hankkeen saamassa kritiikkisä. Joulukuussa 2006 Unesco muistutti Venäjää jäsen maiden velvollisuudesta informoida komiteaa hankkeesta, jotka saattavat vaikuttaa maailmanperintökohteisiin. Kesäkuussa 2007 Unescon 31.vuosikokous antoi vahvan kehotuksen pysäyttää työt kunnes hankkeen vaikutukset on arvioitu.(Unesco 2007) Kesäkuussa 2008 media uutisoi Unescon johtajan Francesco Bandirin halukkuudesta laittaa Pietari ”mustalle listalle” uhanalaisen maailmanperintökoteen perusteella. Unescon kokous kesällä 2009 vaatikin edelleen pilvenpiirtäjä-hankkeen keskeyttämistä ja sen muuttamista lain mukaiseksi sekä riippumattoman ympäristöarvion tekemistä hankkeen vaikutuksia.(Unesco 2009)

Hanke herätti myös runsaasti kiinnostusta kansalaisissa. Yleistä ilmapiiriä tutkittiin useaan otteeseen eri tahojen mielipidemittaiksilla. Syys-lokakuussa 2006 suoritetun ensimmäisen kyselyn mukaan 34 prosenttia vastajista vastusti hanketta ja 24 prosenttia kannatti. Vastaajista kuitenkin 25 prosenttia oli neutraaleja ja 17 prosenttia haluttomia kertomaan mielipidettään. Marraskuussa 2006 pietarilainen sanomalehti Vedomosti teki kyselyn, jonka perusteella jopa 90 prosenttia vastusti pilvenpiirtäjien rakentamista Pietariin.(StB Vedomosti 2006). Heinäkuussa 2007 hanketta vastaan kerättiin yli 10.000 tuhatta nimeä sisältävä vetoomus. Merkittävä osa kirjoittajista oli nuoria ja toisaalta tunnettuja kulttuurihenkilöitä.(Spbnews 2007)

KUVA 4. Protesti Gazprom City vastaan Neva-joella.

Joulukuussa 2007 Gazprom aloittikin mainoskampanjan yleisen mielipiteen muuttamiseksi ja Ohta-keskuksen tukemiseksi. Mainoksia lähetettiin valtiollisilla televisionkanavilla ja niissä haasteltiin tunnettuja pietarilaisia, jotka vakuuttivat hankkeen järkevyyttä ja sen hyötyjä. Kampanja jatkui aina 2008 vuoden loppuun, jolloin muun muassa esitettiin mainos, jossa pariisilaiseksi esittäytyvät henkilöt kertoivat kuinka korkeat rakennukset ovat nostaneen kaupungin arkkitehtuurin tasoa. (Ohta-Center 2013)

Kyseinen kampanja näyttikin vaikuttavan yleiseen mielipiteeseen toivotusti; maaliskuussa 2008 puhelitutkimussa johon haastateltiin 500 henkilöä, 45,6 prosenttia hyväksyi hankkeen ja vain 29 prosenttia vastusti. Joulukuussa 2008 vastaava tutkimus osoitti edelleen että hankkeen kannatus oli noussut 45 prosenttiin kahdessa vuodessa. (Regnum 2008) Toisaalta taas seuraavan vuoden aikana mielipide näytti kääntyvän negatiivisemmaksi. Lokakuussa 2009 tehdyn tutkimukseen johon vastasi 2 000 henkeä ja vielä 500 suunnittelualueet asukasta, 50 prosenttia vastusti ja 23 prosenttia kannatti hanketta. Loput eivät olleet päättäneet kantaansa tai hanke oli heille yhdentekvä. Suunnittelalueen asukkaat sen sijaan näyttivät kannattavaa hanketta muuta väestö enemmän. Lokakuussa myös Pietarin valtion yliopisto teki aihetta sivuavan tutkimuksen 1 200 vastajalle. Tutkimussa kysyttyi ottaako Pietarin kaupunki

huomioon asukkaiden mielipiteen tehdessään päätöksiä rakennushankkeista; 69,7 prosenttia oli sitä mieltä ettei ota(Radushevski 2009).

Toukokuussa 2010 tehdysä 2 000 vastaajan puhelinkyselyssä tulokset sen sijaan olivat taas hyvin erilaisia; 38% suhtautui hankkeeseen negatiivisesti ja 50 prosenttia positiivisesti. Enemmistö vastajista halusikin kehittää kaupunkia, ei ainoastaan turistikaupunkina vaan myös modernina metropolina.(Vkrizis 2010)

LAILLiset NÄKÖKULMAT

Hankkeella ja sen ymmärtämiselle ovat myös olennaisia lailliset näkökulmat. Hankkeeseen pyrittiin useaan otteeseen vaikuttaman laillisia teitä. Vuoden 2006 lopussa kansalaisjärjestöt yrityivät estää lakimuutokseen, jolla sallittiin yli 48 metriä korkea rakentaminen Pietarin keskustaan. Vetoomukset hylättää muun muassa koska valittajien henkilötiedoissa oli väitetty olevan epäselvyyksiä. Sama vaatimus kansanäänestyksestä uusittiin kuitenkin muutaman päivän kuluessa, mutta tällöin Pietarin kaupunki esti vetoonmuksen käsitelyn koska kansanäänestykset ennen (parlamentin) duuman vaaleja 2007 joulukuussa eivät olleet mahdollisia. Yhteensä kansanäänestystä aiheesta yrityttiin järjestää viisi kertaa ajanjaksolla 2006-2010, mutta kaikilla kerroilla hakemukset hylättiin ilman erityisiä perusteluita kaupungin toimesta. (Bujnov 2009) Tänä aikana rakennusten sallittua maksimikorkeutta muutettiin 100 metriin, joka silti edelleen oli ristiriidassa Ohta-keskuksen noin 400 metrisiksi suunnitellun rakennuksen kanssa.

Heinäkuussa 2007 Pietarin kaupunginoikeus piti ensimmäisen kuulemisen Ohta-keskus hankkeen laillisuudesta. Kansalaisryhmä ”Dvizhenija grazhdanskikh initsiativ” eli ”kansalaisaloitteidenliike” vastusti hanketta. Heidän näkökulmastaan hankkeessa oli laiminlyöty kansalaisten oikeutta tulla kuulluksi ja oikeutta terveelliseen ympäristöön. (Nevastroyka 2007). Se oli ensimmäinen monista oikeusjutuista. Toinen merkittävä oikeusjuttu aloitettiin 2009 kun paikalliset kansalaisaktiivistit ja Jabloko-puolueen edustajat jättivät kanteen koskien kaupungin päättöstä kumota korkeus rajoitus joka oli asetettu uudisrakennuksille. Yli vuoden kestäneen oikeuskäsittelyn jälkeen elokuussa 2010 oikeus päätti pitää kuitenkin voimassa kaupungin päätöksen. Valittajat vetosivat

vielä Venäjän perustuslakituomioistuimeen ja varakuvernööri Roman Filimonoviin, mutta nämä vetoomukset jätettiin käsittelemättä.(Fontanka 2010)

KUVA 5. Mielenosoitus 10.10.2009. Etualalla vetoomuksen allekirjoituspiste.

Alueelta oli myös historialisen ruotsalaisen Landskronan linnoituksen jäänteet, jotka oli suojeiltu lailla jo vuonna 2001. Tammikuussa 2009 tästä suojealueesta muokattiin niin että alueelle sallittiin alle 40 metriä korkean rakentamiseen. Päätös valmisteltiin yhdessä Venäjän kansallisesta kultuuriperinnöstä vastaavan viranomaisen, Rosokhrankulturan kanssa. Kuitenkin 2009 helmikuussa kaupunki korotti yksipuolisesti rajaa edelleen 100 metriin. Elokuussa 2009, Valentina Matvienkon hallinto hyväksyi 403 metrisen pilvenpiirtävän ja lopullisesti kuvernööri hyväksyi asian lokakuussa.(Interfax 2009)

Tällöin Rosokhrankulta huomautti päätöksen olevan ristiriidassa Venäjän lainsäädännön kanssa eikä Pietarilla ole valtuuksia muuttaa suojealueiden rajausta yksipuolisesti. Lisäksi se ilmoitti Pietarin syyttäjävirastolle että sen tulee ryhtyä toimiin Pietarin kaupunkia kohtaan(Kommersant 2009). Heinäkuussa 2010 annetun Pietarin perustuslakituomioistuimen päätöksen mukaan kaupungilla on oikeus hyväksyä korkea rakentaminen, mutta se ei voi kuitenkaan tehdä niin jos hanke on ristiriidassa kansallisen ja kansainvälisen lainsäädännön kanssa. Oikeus totesikin että kaikki

hankkeelle myönnetyt luvat tulee uudelleenarvioida.(Rossijskaja Gazeta 2010)

TILANNE RATKEAA

Koko hankkeen aikana mukana oli myös poliittisia tekijöitä. Ohta-keskus kohtasi korkeimman tason poliittista vastustusta 2010 huhtikuussa, kun silloinen Venäjän federaation presidentti Dmitri Medvedev kehotti Pietarin kaupungin viranomaisia harkitsemaan uudelleen, onko Gazpromin pilvenpiirtäjä liian korkea Pietariin. Medvedevin kanslia toimi Matvienkolle kirjeen, jossa muistutettiin Venäjän "kansainvälisistä velvollisuuksesta".(Kommersant 2010)

KUVA 6. Gazpromin Alexei Miller ja Pietarin kuvernööri Valentina Matvienko.

Kansainväliset velvollisuudet viittasivat Unescoon, joka oli ilmoittanut mahdollisuudesta poistaa Pietarin maailmanperintölistalta, jos pilvenpiirtäjä rakennetaan kaupunkiin. Unescon kanta oli, että pilvenpiirtäjä pilaisi Pietarin historiallisen kaupunkinäkymän, joka on listattu maailmanperintöluetteloon. Pääministeri Vladimir Putin sen sijaan ei juurikaan ottanut kantaa hankkeeseen vaan totesi päättäntävällan kuuluvan paikalliselle tasolle, mutta kuitenkin ymmärtävän eri osapuolia. Tähän hän lisäsi että hänellä on muutostenkin tarpeeksi ongelmia ratkaistavana.(Regnum 2007)

Lokakuussa 2010 presidentti Medvedev painotti edelleen Unescon kantaa ja sanoi Pieta-

rin tarvitsevat uutta elinvoimaa, mutta tarvitaanko sitä juuri kaupungin merkittävän historiallisen maamerkin, Smolnan katedraalin viereen? Gazpromin hanketta useita kertoja puolustanut Matvienko olikin pakotettu keskeyttämään hanke joulukuussa 2010. Lopulta se uudelleen sijoitettiin kaupungin pohjoispuolelle, Suomenlahden rannalle ja nimettiin uudelleen - Lahti Centeriksi(Helsingin Sanomat 2010)

YHTEENVETO

Kaupunkisuunnittelun kysymykset ovat hyvin kulttuurisidonnaisia, kuten esimerkkitapauksesta voidaan havaita. Lähtikö Pietarin kaupunki ja Gazprom komprehensiivis-rationalistisen suunnitteluteorian tai tämäkaltaisen ajattelu pohjalta viemään eteenpäin hanketta, jolla ei ollutkaan alueen väestön tukea? Lopullista korkeimman poliittisen tason interventiota edelsivät vuosien protestikampanjat, öljyjätin verkoston painostus ja viranomaisten kantojen heittelehtiminien puolelta toiselle.

Hankkeen saamassa kritiikissä on olennaista se vertikaalisen mittakaavan muutos, joka erotti hankkeen muista Pietarin projekteista ja vanhasta rakennuskannasta. Tämä oli kansalaiskeskustelun perusteella se tekijä joka herätti eniten vastustusta. Usein vastarinta herättää vanhan rakennuskannan purkaminen ei sen sijaan ollut keskeinen tekijä Ohta-keskuksen tapauksessa.

Hankkeen kannatuksen vaihtelu on myös mielenkiintoista, koska kannatus ei milloin vaikiintunut tiettyihin lukkiutuneisiin asetelmiin. Hankkeen alussa epävarmojen osuus oli merkittävä, mutta sen edetessä epävarmojen osuus väheni ja vastustajien lisääntyi. Kuitenkin, mahdollisesti aktiivisella kampanjoinnilla Gazprom sai hankkeelle tukea, kuitenkin menettäen sen pian. Lopulta kun hankkeen yleinen kannatus alkoi taas kasvaa, oli poliittinen paine varsinkin ulkomailta oli jo kasvanut liian suureksi. Tapaus herättikin harvinaisen vilkkaan keskustelun; oma asuinalue, kaupunki ja sen tulevaisuus koskettaa kansalaista ja hahmottuu selkeänä, konkreettisena kysymyksenä(esim. Hager & Wagenaar 2003) joka tulee lähelle ihmisen arkea. Vaikka kansalaisyhteiskunta Venäjällä on länsieurooppalaisen mittapuun mukaan varsin nuorta, on samanlaisia kehityskulkuja silti havaittavissa. Tässä Pietarin alue saattaa jopa olla edelläkävijä johtuen Venäjän muita suurkaupunkeja tiiviimmästä yhteydestä Länsi-Eurooppaan?

Jos pohditaan Michel Foucaultin ajatuksien kautta esimerkkitapausta ja valtaa; valta liittyy tiedon kautta diskursseihin; valta ja tieto siis liittyvät yhteen ja tieto luo tilaa vallalle. Mutta ihmisten ja instituutioiden väliset valtasuhteet ovat kaksisuuntaisia, joten ne sisältävät aina vastarinnan mahdollisuuden(Foucalt 1980). Näin valta ja vapaus eivät ole toisiaan poissulkevia käsitteitä. Esimerkkitapaussessa siis hankkeen ilmeinen olettamus siitä että suunnittelijalla on tieto, ymmärrys ja oikea tilannekuva liittyy vallankäytön välineisiin. Kun arvio tilanteesta osoittautui ilmeisen vääräksi ja toimijoiden uskotavuuteen oli syntynyt särö, avautui mahdollisuus haastaa valta ryhtyä vastarintaan.

Itse näen kuitenkin tapauksen huipentumana tilanteen, jossa koko suunnittelujärjestelmä sivutettiin. Se kuvastaa mielestäni sitä hierarkkisuutta ja keskusjohtoisuutta joka vallitsee venäläisessä yhteiskunnassa tällä hetkellä. Vaikka jokaisessa yhteiskunnassa on ”yleisen totuuden poliittinen”, joka määrittää tiedon joko oikeaksi tai vääräksi(Foucalt 1980) ovat erot esimerkiksi suomalaiseen käytäntöön selvät. Tapauksen valossa herääkin kysymys; mikä venäläisen suunnittelujärjestelmän legitimitetti kansalaisten silmisiä? Varsinkin koska oikeusjärjestelmä näytti antavan tukea kansalaisten vaatimuksille vasta siinä vaiheessa kun poliittinen johto on ilmaissut mielipiteensä vahasti. Toisaalta prosessissa on kuitenkin nähtävissä kommunikatiivisuuden siemen eli käänne kohti kustelevampaa suunnittelua.

LÄHTEET

AUDIOVISUAALINEN AINEISTO

Ohta-keskuksen esittelyvideo:

<http://www.youtube.com/watch?v=Gj14KMM1RBk>

RMJM-arkkitehtitoimiston havainnevideot hankkeesta:

<http://www.youtube.com/watch?v=BCaGrdjoepU>

<http://www.youtube.com/watch?v=ixOU7qModlI>

Ohta-keskuksen mainosvideot;

<http://www.ohta-center.ru/ru/press/video/?id=2&video=7>

KIRJALLISUUS

Hajer, M. A. & H. Wagenaar 2003. Deliberative Policy Analysis: Understanding Governance in the Network Society. Cambridge: Cambridge University Press.

Foucault, M. 1980. Truth and Power. Teoksessa Gordon, Colin(toim.): Power/Knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1972–1977 Michel Foucault. Pantheon Books, New York

SÄHKÖiset artikkelit

Autio, S. 2008. "SRV aloittaa jättihankkeen Pietarissa." Rakennuslehti 2.10.2008.

<http://www.rakennuslehti.fi/uutiset/lehtiarkisto/14511.html>

Bennett, E. 2006. "Gazprom jury walk-out", Building Design, 8.12.2006

<http://www.bdonline.co.uk/news/gazprom-jury-walk-out/3078567.article>

Bujnov, A. 2009. "Referendum po "Okhta tsentru": chetvertaya popytka" 25.11.2009.

Zaks.ru. <http://www.zaks.ru/new/archive/view/63284>

Fontanka 2010. "Gorsud ostavil v sile otkaz priznat' nezakonnym razresheniye Smol'no-go po vysote "Okhta tsentra", 3.8.2010 <http://www.fontanka.ru/2010/08/03/052/>

Gazprom 2011. OAO Gazprom annual report 2010.

<http://www.gazprom.com/investors/reports/2010/>

Helsingin Sanomat 2010. "Pietarin kiistelty pilvenpiirtäjä rakennetaan toiseen paikkaan", Jussi Niemeläinen. 10.12.2010.

Interfax 2009. "Matviyenko podpisala postanovleniye, razreshayushcheye stroitel'stvu neboskreba v "Okhta tsentre", 6.10.2009. <http://www.interfax.ru/russia/news.asp?id=103832>

Itar-Tass 2007. "Gazprom Business compound in Petersburg named Okhta-Center", Itar-Tass Daily, 16.3.2007.

Kommersant 2009. "Neboskreb "Gazproma" natknul'sya na shvedskuyu stenku", 14.10.2009. <http://www.kommersant.ru/doc/1255477>

Kommersant 2010. "Okhta-tsentr" veleli ne vysovyyvat'sya", 21.05.2010.

<http://www.kommersant.ru/doc/1372474>

Myers, S.L. 2006. "Russian Window on the West Reaches for the Sky", New York Times, 28.11.2006 http://www.nytimes.com/2006/11/28/world/europe/28petersburg.html?_r=0

Nevastroyka 2007. "Aktivisty DGI vystupayut protiv okhta-tsentr", 6.6.2007.
<http://www.nevastroyka.ru/1/70450/>

Ohta-Center 2013. Hankkeen kotisivut. <http://www.ohta-center.ru/>

Radushevski, V. 2009. "Rezul'taty telefonnogo oprosa, posvyashchennogo gradostroi-tel'noy politike Pravitel'stva goroda" 16.10.2009.
<http://vrad.livejournal.com/16989.html>

Regnum 2007. "Putin somnevayetsya, chto mesto dlya stroitel'stva "Gazprom-Siti" vybrano pravil'no" 1.2.2007. <http://www.regnum.ru/news/775927.html>

Regnum 2008. "Sotsiologi: Bol'shinstvo oproshennykh peterburzhtsev podderzhivayut proyekt "Okhta-tsentr" 20.3.2008. <http://www.regnum.ru/news/974178.html>

Rossijskaja Gazeta 2010. "Konstitutsionnyy sud prinjal resheniye po stroitel'stu "Okhta-tsentr" 22.7.2010. <http://www.rg.ru/2010/07/22/ks-ohta.html>

Spbnews 2007. "Podpisi protivnikov stroitel'stva neboskreba "Gazproma" napravleny gubernatoru Peterburga" 21.7.2007. <http://saint-petersburg.ru/m/210066/>

StB Vedomosti 2006. "90% protiv" 17.11.2006
http://www.spbvedomosti.ru/article.htm?id=10239557@SV_Articles

Unesco 2007. Decisions adopted at the 31st session of the world heritage committee, Christchurch, 23.6-2.7.2007. <http://whc.unesco.org/archive/2007/whc07-31com-24e.pdf>

Unesco 2009. Historic Centre of Saint Petersburg and Related Groups of Monuments (Russian Federation) (C 540). <http://whc.unesco.org/en/decisions/1910>

Vishnevski, B. 2008. "Vo chto nam stanet gazoskreb?", Novaja Gazeta 9.7.2008.<http://www.novayagazeta.spb.ru/2009/49/4>

Vkrizis 2010. "Chislo storonnikov «Okhta tsentra» perevalilo za 50%", 2.6.2010. <http://www.vkrizis.ru/news.php?news=18903&type=spb&rub=soc&lenta=1>